

Authentic Time and its Effect on Perception of Pleasure Caused by Function of the Product

Abstract

Pleasure is an emotion resulting from a positive emotional experience. Durability of the user's pleasure and enjoyable functional experience throughout the life cycle of product use is important for designers; because it creates a beyond matter link between user and product. Time has a central role in this process, which has always been of interest to researchers. In this research, by adopting the definition of authentic time and temporality from two famous 20th century philosophers, Bergson and Heidegger, we investigate the effect of time on the experience and perception of pleasure caused by the product's function from the user's point of view. Bergson and Heidegger linked their conceptions of time with psychology. Bergson examined it in the field of remembrance and Heidegger considered temporality to have meaning in accordance with the concern of Dasein. The purpose of many previous researches has been to continue the feeling of pleasure and find solutions for it and this continuity is linked to the concept of time. In this study, the experience of pleasure during product's function will be investigated in terms of authentic time. In fact, we are looking for an answer to the question of whether the pleasure caused by the functional experience of the product at different times can carry a different meaning for the user or not. The research was carried out using a descriptive method and qualitative approach and in the three areas of time, need and experience of pleasure, the literature was conducted by the method of documentary studies. Then, three examples of successful designed products (Wassily-chair, Volkswagen Beetle and Sony Walkman) were studied from the perspective of alignment with time beyond its linear definition. These three products were chosen because of their durability over time and becoming nostalgic products for most users in different cultures. What is important in the reviewed products is the way users interpret the product at different times, which can represent the specific mood of the user; from the declaration of rebellion against the framework of time to the display of social trends. The results indicate that if the product is only designed to respond to the needs of the bottom of Maslow's pyramid and lacks a meaningful story, after the end of the life cycle, the enjoyment of the function is reduced and it reaches the end of the cycle (recycling or throwing away) but, if the designer prioritizes the pleasure of experience over the pleasure of having in the design of the product, the life cycle will change from linear to circular and the pleasure of having new thoughts will become the

Received: 9 Sep 2023

Received in revised form: 9 Feb 2024

Accepted: 8 Apr 2024

Behzad Soleimani (Corresponding Author)

Associate Professor, Department of Industrial Design, Faculty of Art, Alzahra University, Tehran, Iran.

E-mail: b.soleimani@alzahra.ac.ir

Bahareh Teimouri

Faculty Member of Industrial Design Department, Faculty of Art, Semnan University, Semnan, Iran.

E-mail: b.teimouri@semnan.ac.ir

Doi: <https://doi.org/10.22059/jfava.2024.365008.667182>

pleasure of remembering (nostalgia). If the product design is supported by appropriate design thinking and this idea reflected in the essence of design, it is close to the original essence of the user (and in the sense of philosophy, Dasein or thinking being) and the experience of authentic time provides its audience, independent of geometric and physical time, to move in the direction of giving meaning to their lives.

Keywords

Authentic time, need, motivation, pleasure experience, product function

Citation: Soleimani, Behzad; Teimouri, Bahareh (2024). Authentic time and its effect on perception of pleasure caused by function of the product, *Journal of Fine Arts: Visual Arts*, 29(2), 67-79. (in Persian)

The Author(s)

Publisher: University of Tehran

زمان اصیل و اثر آن بر درک لذت ناشی از کنش محصول

چکیده

لذت، احساسی است ناشی از یک تجربه حسی مثبت. استمرار لذت و تجربه عملکردی لذت بخش کاربر در طول چرخه عمر استفاده از محصول، برای طراحان حائز اهمیت است؛ چرا که سبب ایجاد پیوندی فرامادی بین کاربر و محصول طراحی شده می شود. زمان در این فرایند نقشی محوری دارد که همواره مورد توجه اندیشمندان بوده است. در این پژوهش با اتخاذ

تعریف زمان اصیل و زمانمندی از دو فیلسوف شهیر قرن بیستم، برگسون و هایدگر، به بررسی اثر زمان بر تجربه و درک لذت ناشی از کنش محصول از سوی کاربر می پردازیم. پژوهش کیفی به روش توصیفی - تحلیلی انجام شد. پس از بررسی مطالعات انجام شده در سه حوزه زمان، نیاز و تجربه لذت به روش مطالعات اسنادی، سه نمونه از محصولات موفق طراحی شده از منظر هم‌سویی با زمان، و رای تعریف خطی آن، مطالعه شدند. نتایج حاکی از آن است که چنانچه طرح محصول، با تفکر طراحی مناسبی حمایت شود و این اندیشه در جوهره طرح انعکاس یابد به ذات اصیل کاربر (و به تعبیر فلاسفه، دازاین یا موجود متفکر) نزدیک شده و تجربه زمان اصیل را برای مخاطب خود، فارغ از زمان هندسی و فیزیکی فراهم می کند تا در جهت معنادادن به زندگی خود حرکت کند.

واژه‌های کلیدی

زمان اصیل، نیاز، انگیزش، تجربه لذت، کنش محصول

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۱۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۱/۲۰

بهزاد سلیمانی (نویسنده مسئول): دانشیار گروه طراحی صنعتی، دانشکده هنر، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.
E-mail: b.soleimani@alzahra.ac.ir

بهاره تیموری: مربی گروه طراحی صنعتی، دانشکده هنر، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.
E-mail: b.teimouri@semnan.ac.ir

Doi: <https://doi.org/10.22059/jfava.2024.365008.667182>

به درک مناسبی از رنگارنگی حالات آگاهی و گوناگونی ضرباهنگ این حالات در تعامل بین انسان و محصول، برخی نمونه‌های موفق که شاید بتوان ادعا کرد از گزند زمان بر لذت تجربه عملکردی‌شان مصون مانده‌اند بررسی می‌شوند که این کاوش با تمرکز بر نوع‌شناسی نیازها و مطابقت با دوره‌های زمانی کنش محصول صورت می‌گیرد (تصویر ۲). این سه محصول (فولکس واگن بیتل، صندلی واسیلی و واگن سونی) به دلیل ماندگاری در طول زمان و تبدیل شدن به محصولات نوستالژیک برای اکثر کاربران در فرهنگ‌های مختلف، انتخاب شدند.

پیشینه پژوهش

مطالعه در مورد لذت موضوع جالب توجهی برای اندیشمندان در حوزه‌های مختلف بوده است که دو رویکرد غالب برای درک آن، از روانشناسی و اقتصاد سرچشمه می‌گیرند. در طراحی، هر دو این رویکردها قابل تأملند؛ پاتریک جردن^۴ (۲۰۰۰)، در کتاب خود با عنوان طراحی محصولات لذت‌بخش: مقدمه‌ای بر عوامل انسانی جدید، مدافع این بود که ایجاد محصولات لذت‌بخش باید با درک و همدلی با کاربران شروع شود و به نگرانی، خواسته، سلیقه، سناریوهای استفاده آن‌ها اشاره کند. او از تجزیه و تحلیل لذت به جای قابلیت استفاده، برای تعریف مشخصات محصول استفاده کرد. همچنین، چارچوبی از چهار لذت را پیشنهاد کرد و آن‌ها را از منظر محصولات توضیح داد. پُل هکرت^۵ (۲۰۰۶) در مطالعه خود با عنوان «زیبایی‌شناسی طراحی: اصول لذت در طراحی»، اصول کلی لذت زیبایی‌شناختی را مطرح کرد: (۱) حداکثر تأثیر برای حداقل ابزار، (۲) وحدت در تنوع، (۳) پیشرفته‌ترین و در عین حال قابل قبول و (۴) مطابقت بهینه (Hekkert, 2006, 169). دانلد نورمن^۶ (۱۳۹۸)، در کتاب طراحی حسی خود اهمیت تعادل را در سه سطح یافت: طرح‌های غریزی، رفتاری و بازتابی. او توضیح داد که چرا چیزها باید جذاب، لذت‌بخش و سرگرم‌کننده باشند. واکنش‌های عاطفی نسبت به ظاهر محصول می‌تواند تعیین‌کننده میزان دلچسپی به محصول باشد و همچنین بر تصمیم‌گیری خرید تأثیر بگذارد. گروهی دیگر از مطالعات بر ارائه روش‌هایی برای ارزیابی و سنجش احساس و خلق و خوی کاربر در هنگام تجربه عملکردی محصولات بر مبنای روانشناسی مثبت تمرکز نموده‌اند (Desmet et al., 2016; Yoon et al., 2020; Fokkinga et al., 2020).

تداوم احساس لذت و یافتن راهکارهایی برای آن، هدف انجام بسیاری از این پژوهش‌ها بوده است. این تداوم با مفهوم زمان پیوند دارد. در بیشتر پژوهش‌ها، مسئله زمان و تجربه لذت از دریچه تعریف هندسی زمان - که

مقدمه

آیا می‌توان لذت را به یک احساس ذهنی تقلیل داد یا خیر؟ شاید محوری‌ترین پرسش فلسفی در مورد لذت این سؤال بوده است (Brown & Juhlin, 2018, 51). شناخت لذت رفتار را هدایت می‌کند، بر تصمیم‌گیری تأثیر می‌گذارد و یادگیری را تسریع می‌کند. به عنوان ظرفیت مثبت و منفی احساسات، لذت‌گرایی فرایندهای اصلی هستند که با هیجان، انگیزه و حالات بدنی همراه هستند (Becker et al., 2019, 240). لذت فراتر از یک رویداد حسی صرف است که می‌توان آن را به عنوان یک تجربه پیچیده و چند بعدی شامل حافظه، انگیزه، هموستاز^۱ و گاهی اوقات تأثیرات منفی تصور کرد (Moccia et al., 2018, 1). ما یک تجربه را این‌گونه می‌فهمیم: «یک اپیزود، قسمتی از زمانی که فرد پشت سر گذاشته است - با مناظر و صداها، احساسات و افکار، انگیزه‌ها و اعمال [...] که از نزدیک با هم گره خورده‌اند، در حافظه ذخیره می‌شوند، بر چسب‌گذاری شده‌اند، دوباره زنده می‌شوند و به دیگران منتقل می‌شود. تجربه، داستانی است که از گفت‌وگوی شخص با جهان خود از طریق کنش پدید می‌آید» (Hassenzahl et al., 2013, 8).

در این پژوهش، هدف واکاوی اثر زمان بر تجربه لذت است که انسان در تعامل با محصول و کنش آن درک می‌کند. فهم این که چگونه لذت ناشی از کنش برخی از محصولات علی‌رغم گذر سال‌ها همچنان از گزند زمان محفوظ می‌ماند و اینکه کدام زمان از تعامل ما با محصول، زمان اصیل است. در واقع پاسخ به این پرسش مدنظر است که آیا لذت ناشی از تجربه عملکردی (کنش) محصول در زمان‌های مختلف می‌تواند حامل معنای متفاوتی برای کاربر باشد یا خیر. به همین منظور، ابتدا آرای فلاسفه در خصوص زمان و دسته‌بندی‌هایی که برای درک آن ارائه شده و تمرکز بر زمان اصیل که در نظر برگسون^۲ و هایدگر^۳ از دید روانشناسی بازتعریف گردید، بررسی شد. سپس، خاستگاه لذت و در نگاهی کلی‌تر، نیاز، مطالعه گردید. به منظور درک اثر زمان بر لذت کنش ناشی از محصول، چرایی و چگونگی تجربه لذت و کنش محصول در طول زمان واکاوی شد (تصویر ۱). در نهایت برای فهم بهتر مطالب، سیر زمانی سه محصول بررسی می‌شود. دور از انتظار نخواهد بود که طراحان محصول و خدمات با اتخاذ نگرشی متفاوت به زمان، فرایند طراحی را به گونه‌ای طی کنند که توجه به زمانمندی، سبب پایداری طرح گردد.

تصویر ۱. نقشه راه پژوهش.

روش پژوهش

مطالعه حاضر، پژوهشی کیفی است که به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. داده‌های کیفی از طریق بررسی آراء فلاسفه درباره مفهوم زمان و همچنین واکاوی مطالعات انجام‌شده در حوزه نیاز و سرمنشاء لذت، نیز تجربه لذت و کنش محصول استخراج گردید. به منظور دستیابی

قابل شمارش است- بررسی شده است. اما، فلاسفه و به ویژه متفکران قرن بیستم م، دیدگاهی افزون بر بعد هندسی زمان برای درک آن اتخاذ کردند که این دیدگاه، در طراحی مورد بررسی قرار نگرفته است. در مطالعه پیش رو، تجربه لذت هنگام کنش عملکردی محصول از نظرگاه زمان اصیل مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

مبانی نظری پژوهش

۱. زمان و زمانمندی

زمان مفهومی ست غریب و آشنا، دور و نزدیک، ساده و معماگونه. به گفته ریچارد کوهن^۷، اهمیت مفهوم زمان در تفکر امروز با اهمیت مفهوم جاودانگی در تفکر قدما برابری می کند. بشر از درک سنتی زمان، که با ارسطو آغاز شد، تا نظریات برگسون و هایدگر در قرن بیستم م، مسیری پرچالش را برای فهم این موضوع طی نموده است. ارسطو زمان را مفهومی کیهانی می داند که در چارچوب علم قابل تعریف است. از تجمع خطی لحظه ها شکل می گیرد، روزمره و بیرون از ماست و چیزی نیست جز جرح و تعدیل حال؛ چراکه در آن گذشته و آینده هر دو در ارتباط با حال معنا می یابند (نجومیان و حیدری مقدم، ۱۳۹۹، ۲۱۸).

اندیشمندان عصر حاضر و از آن جمله فیلسوف فرانسوی، هانری برگسون، دیدگاه جدیدی را در این حوزه ارائه نمودند. او بر این باور بود که زمان را با انطباق موضعی معادلات ذهنی و تبدیل آن ها به حالت های جدید می توان فهمید و نه از طریق کمک گرفتن از حرکات مکانی (دلوز و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۱-۱۳). زمان از نظر برگسون، فرایندی متحد و سیال است که همواره در گذر است، به نحوی که نمی توان برای آن جزئی در نظر گرفت. او دو معنا و تلقی متمایز از زمان را ارائه می دهد. معنای اول، تلقی علمی از زمان که به نظر او برداشتی نادرست و مجازی است و معنای دوم، زمان حقیقی که زمانی است که انسان در درون و عمق ضمیر خود و به نحو شهودی ادراک می کند. مادرون خود زمانی را ادراک می کنیم که هیچ توافقی در آن نیست و همواره چون رودخانه ای در جریان، بر ما می گذرد (برگسون، ۱۳۵۴، ۱۰۶). برگسون این معنای زمان را دیرند^۸ یا دیمومت^۹ می نامد. ویژگی های چنین زمانی این است که اولاً، با روندی ضروری و غیر قابل بازگشت از گذشته به سمت آینده در حرکت است. ثانیاً، قابل انقسام و اندازه گیری نیست، زیرا برخلاف زمان مکانی شده، لحظات آن چنان درهم تنیده اند که یک کل منسجم را می سازند (همان، ۱۰۷). زمان حقیقی همین دیرند است و درک و تجربه درونی ما از مفهوم زمان، همان تجربه دیرند است که اساساً نامتعیین است.

وجه تمایز دیرند از زمان هندسی آن است که بر رنگارنگی حالات آگاهی و گوناگونی ضرباهنگ این حالات تأکید می کند. این حالات در افراد مختلف متفاوت اند. دیرند، گونه ای از زمان است که به خود آگاه مرتبط است و در آگاهی هر فرد به صورت مجزا از دیگران سکنا دارد - زمانی که نسبت به خاطرات، تجربه ها، وقایع و هر آنچه بر آگاهی شخص می گذرد بی اعتنا نیست. بنابراین انسان باید خود را از سیطره ادراک هندسی زمان رها کرده و در راه روی ادراکی بگشاید که از ارائه تصویری همگانی و قابل محاسبه از زمان اجتناب می کند، ادراکی که درهم پیچیدگی، جدایی ناپذیری و برگشت ناپذیری حالت هایی که بر آگاهی می گذرند را به رسمیت می شناسد و بدین ترتیب قائل به تغییر، حرکت، تفاوت و تکامل

است (Bergson, 1913, 52).

علاوه بر این، برگسون (۱۳۷۵)، در تعریف زمان از روانشناسی مدد گرفت و آن را در حیطه یادآوری بررسی می کند. او با اجماع تعاریف کمی و کیفی از زمان با مقوله یادآوری، این گونه استنتاج می کند که انسان با دو نوع یادآوری مواجه است: یادآوری کیفی که خاطرات است و یادآوری کمی که حافظه نامیده می شود. همچنین خاطرنشان می کند که تفاوت در منشاء، دلیل اصلی متفاوت بودن یادآوری هاست؛ حافظه به واسطه کارکرد سلول های مغز عمل می کند و خاطره خروجی کار ذهن است. بر همین سیاق، یادآوری در حافظه با مکان مند کردن پدیده ها روی می دهد اما، در خاطره نوع یادآوری وابسته به مکان نیست و زمان دارای ویژگی کیفی است. گذشته و حال بر اساس واقعی و مجازی بودن آن ها، از یکدیگر متمایزند و «گذشته واقعی به حافظه مربوط است و نه خاطره. خاطره نیز به واسطه خاطره- تصویر یادآوری می شود، در حالی که یادآوری حافظه از طریق مکان است» (برگسون، ۱۳۷۵، ۹۵).

فیلسوف دیگری که درباره زمان و ارتباط آن با وجود دازاین^{۱۰} سخن گفت، هایدگر است. هایدگر نیز مانند برگسون از انگاره ارسطویی و سنتی که معیار سنجش زمان را تجربه زیسته آدمیان نمی داند و آن را نوعی عدد قلمداد می کند که «هر تغییر را به واسطه آنچه قبل و بعد از آن رخ داده است، می شمارد» ناراضی است. اما هایدگر، علاوه بر زمان ارسطویی و زمان اصیل (به معنای برگسونی)، قائل به زمان جهان به عنوان نوع سوم زمان است که معیار آن ساختار جهان است و معنای آن وابسته به رویدادهایی است که زندگی انسان ها را رقم می زنند. این تعریف از زمان، بر خلاف زمان فیزیکی، از مناسبات و مصالح بشری جدا نیست. اصطلاحاتی مانند زمان جنگ یا قرون وسطی با معیارهایی طبیعی چون گردش شب و روز معنا نمی یابد، بلکه معنای آن به واسطه آنچه در جهان و در میان آدمیان می گذرد است. زمان اصیل و واقعی، هیچکدام از سه تعریف زمان هندسی، دیرند و زمان جهان نیست. او این سرچشمه را زمانمندی^{۱۱} می نامد. برای تشریح زمانمندی، به جای پرسش «زمان چیست؟» باید پرسش جدیدی مطرح شود «در زمان بودن چه معنایی دارد؟». شالوده زمان جنبش و تغییر نیست بلکه، زمانمندی در انطباق با دغدغه دازاین در رابطه با هستی خود معنا می یابد (هایدگر، ۱۳۸۸، ۵۲۶).

برگسون و هایدگر و بیشتر متفکران پس از آنها، ساختار وجودی انسان را کانون زمان می دانند. هایدگر همچنین، میان دازاین، شیء و حیوان قائل به تمایز است. شیء (جوهر) در زمان دوام می آورد، در زمان است و با زمان تغییر می کند (مک کواری، ۱۳۷۶، ۱۰۱). او معتقد است که معناداری را انسان به شیء نمی بخشد بلکه، شیء است که از طریق فراهم کردن امکان هستی شناختی کلمات و زبان به انسان معناداری می بخشد (رضائی و محمدنژاد، ۱۳۹۲، ۱۰۳). از آنجا که انسان یک جریان و روند زمانمند شدن است هنگامی که در مقام خالق اشیاء قرار می گیرد به گونه ای زمانمند می شود که با زمانمندی او در جریان روزمره اش متفاوت است. تفاوت فاحشی بین نسبت انسان با زمان و نسبت شیء با زمان وجود دارد. شیء صرفاً در استمرار لحظه هاست که دوام می آورد و هریک از این لحظات گذشته و آینده نسبت به اکنون، امری خارجی اند اما، در مورد دازاین گذشته و آینده به طور درونی با اکنون ارتباط دارند. از این رو، او به وسیله حافظه گذشته را با خود به حال می آورد و توقع و تخیل

تمام پتانسیل‌های فرد را به کار گیرد - تمام چیزی که می‌تواند باشد. در اوایل قرن بیستم م، این بیانی نوآورانه در علم بود. در آن زمان، روانشناسی تحت سلطه دو پارادایم بود: رفتارگرایی، که هدف آن کاهش عملکرد انسان به مکانیزم‌های خروجی - ورودی ساده بود و روان‌کاوی، که عمدتاً بر فرآیندهای روانشناختی غیرطبیعی و رفتارهای مشکل ساز متمرکز بود. مزلو یکی از روانشناسان رفتارگرا بود که نظریه روان‌شناختی او در مورد انگیزش قابل تأمل است.

نظریه مزلو پیشنهاد می‌کند که تمام فعالیت‌های انسان (مستقیم یا غیرمستقیم) از نیازهای ذاتی نشأت می‌گیرند. این نیازها می‌توانند فیزیولوژیکی (مانند نیاز به آب و اکسیژن) یا روانی (مانند نیاز به عشق و استقلال) باشند. نظریه انگیزشی به عنوان سلسله مراتب نیازها، یکی از تأثیرگذارترین نظریه‌های انگیزشی در سیر تاریخی روانشناسی است (Desmet & Fokkinga, 2020, 3).

نظریه روان‌شناختی مزلو در مورد انگیزش، مجموعه‌ای از پنج نیاز ذاتی را ارائه می‌کند که از نیازهای «کمبود» یا اساسی (فیزیولوژیکی، ایمنی و امنیت، عشق و تعلق و احترام) به سمت نیازهای «رشد» یا بودن حرکت می‌کند (Acevedo, 2018, 4). با وجود نقاط قوت مدل هر می مزلو، انتقاداتی نیز بر آن وارد شد. در این مدل، مزلو پیشنهاد کرد برای دستیابی به سطوح بالاتر رضایت (مانند موقعیت یا خودشکوفایی)، ارضای نیازهای اساسی (مانند حمایت و امرار معاش) مانند پیش نیاز عمل می‌کنند. نیازهای بسیار اساسی تا حدی باید ارضاء شوند تا از آسیب جدی جلوگیری شود. اما افزون بر آن، اولویت توالی ارضای نیازها و میزان برآورده شدن آن‌ها، به عواملی چون افراد و تعامل آن‌ها با عوامل زمینه‌ای، از جمله روابط قدرت و نیازهای افراد دیگر بستگی دارد. منتقدان مزلو، نیازها را به عنوان یک سیستم به هم پیوسته می‌بینند که مبادله بین اولویت‌های غیر سلسله‌مراتبی، مشروط به تغییرات در زمان و تأثیرات خارجی است که رضایت آن‌ها تا حدی مستقل از هم است و نادیده گرفتن این پیچیدگی در هرم‌های خطی و فردگرایانه، مانند مدل مزلو، نقطه ضعف مدل انگاشته شده است (Cardoso et al., 2022, 2642).

با این حال، این نظریه ایده‌هایی را معرفی کرده است که در آزمون زمان مقاومت کرده‌اند و برای تحقیق و عمل طراحی بسیار مفید هستند. به عنوان نمونه، محققین دو مورد را به عنوان نقاط قوت تئوری مزلو معرفی می‌کنند که هنگام به کارگیری سلسله مراتب نیازها بسیار مهم هستند. نقطه قوت اول، جهانی بودن نیازها است. نتایج مطالعه تای و داینر به طور قطعی از این دیدگاه حمایت می‌کند که نیازها رفتار انسان را برمی‌انگیزند و نیازهای اساسی، جهانی هستند بدون توجه به تفاوت‌های فرهنگی. به همین ترتیب، مطالعات دیگری نیز از این ایده حمایت می‌کنند که نیازهای جهان شمول انسان «به انسان متصل شده است» و برآوردن آن‌ها احتمالاً احساسات فرد را از آگاهی به خوشبختی و رفاه تقویت می‌کند (Desmet & Fokkinga, 2020, 5).

بر این اساس، نقطه قوت دوم بیانگر آن است که برآورده کردن نیازهای اساسی به رفاه کمک می‌کند و بین این دو عامل، ارتباطی قوی وجود دارد. این ارتباط بیانگر آن است که رفاه مستلزم برآورده کردن همه نیازهای اساسی است، به گونه‌ای که افرادی که رضایت کلی بیشتری را گزارش می‌کنند رفاه بیشتری را نیز درک کرده بودند. در صورت برآورده شدن هر

از قبل به استقبال آینده‌اش رفته و خود را در آن فرامی‌افکند. (موسوی حجازی، ۱۳۸۲، ۶۲).

با گذشت زمان، نوعی ارتباط عاطفی بین شیء مورد استفاده و انسان استفاده‌گر برقرار می‌شود. در این صورت، شیء از حالت ابزار صرف خارج شده و در اثر توجه انسان و مبدل شدن نشانه‌ها از خاطرات گذشته او معنایی دیگر یافته و تاریخ‌وار می‌شوند. عمده اشیاء دارای دو کارکرد غیرقابل تفکیک نشانه‌ای بودن (به منظور دست‌یافتن به نیازهای روانی و نیازهای جسمی (مفیدبودن) هستند به صورتی که توزیع نسبی این کارکردها تابع مرجع فرهنگی و تجربی انسان است که این مراجع تحت تأثیر عامل زمان قابل تغییر و تحول هستند (همان، ۶۳).

ممکن است در فرآیند تاریخ‌وار شدن مصنوعات و برقراری پیوند عاطفی بین انسان و شیء، زمان هندسی و زمان اصیل، هر دو قابل مطالعه و بررسی باشند. بدین معنا که هم‌سو با زمان هندسی، انسان از سرچشمه درون خود یا همان زمانمندی‌های دیگر با شیء وارد تعامل شود و رنگارنگی حالات آگاهی و گوناگونی ضرباهنگ این حالات یا دیرند برگسون، این تعامل را متأثر سازد.

۲. انگیزه و نیاز: سرمنشاء لذت

منشأ نظریه *آبراهام مزلو*^{۱۲} برای تبیین نیازهای بشر در قالب هرم، یک سؤال ساده بود: «چه چیزی انسان را برمی‌انگیزد؟» (Desmet & Fokkinga, 2020, 3) انگیزه موضوعی است که در تمام زمینه‌های فعالیت و زندگی انسان نمایان است. انگیزه را می‌توان سوق‌دهنده انسان به سوی عمل، انرژی و جهت‌دهنده زیربنای اعمال او تعریف نمود. با این حال، چگونگی درک انگیزه در طول تاریخ کوتاه روانشناسی علمی، بسیار متفاوت بوده است. گمانه زنی‌های داروین^{۱۳} (۱۸۷۲) در مورد احساسات و انگیزه‌های عمل، می‌تواند نقطه آغاز مناسبی برای تاریخچه علم انگیزش انسانی در مسیر درک نیاز باشد. داروین در توضیح انگیزه‌های انسانی، آن‌ها را در زمره واکنش‌های غریزی تکامل‌یافته قرار می‌دهد و نقطه شروعی برای تفکر ارگانیک‌فرد می‌کند (Ryan et al., 2019, 2). مک‌دوگال^{۱۴} (۱۹۲۳) ایده‌های داروینی را به روان‌شناسی تعمیم داد و شاید بیشتر به دلیل نظریه انگیزه‌های مبتنی بر غریزه‌اش شناخته شده است. او استدلال می‌کرد که وقتی موجودی با یک نیاز فیزیکی برانگیخته می‌شود، به طور هدفمند به سمت آن رهسپار می‌شود. وودورت^{۱۵}، یکی دیگر از نظریه پردازان اولیه انگیزش بود که نظریه رفتار-تقدم را در این حوزه معرفی نمود. او با مشاهده اتومبیل که از اختراعات جدید زمانه‌اش بود، استنباط نمود همان‌گونه که منبع انرژی به عنوان «محرکه» یک ماشین، عامل به حرکت درآوردن آن است انگیزه نیز نیروی محرکه انسان در بروز اعمال و رفتار است. وودورت همچنین بر اهمیت ارگانیک‌فردی رفتاری که صرفاً به «لذت علت بودن» مرتبط است تأکید می‌کند. در قرن بیستم م، رفتارگرایان تفکرات اولیه دوگال، وودورت و دیگران را تحت‌الشعاع نظریات جدید خود قرار دادند. آن‌ها از بسیاری جهات نظریه پردازان غیر انگیزشی بودند که رفتار انسان را بیشتر از آن که متأثر از غرایز، انگیزه‌ها، نیازها یا خواسته‌های درونی بدانند، آن‌ها را تابع احتمالات بیرونی می‌دانستند (Ibid., 3).

شروع دیدگاه انسان‌گرایانه از این ایده است که همه مردم انگیزه طبیعی برای رشد شخصی دارند و هدف نهایی از زندگی این است که

نیاز، تا حدی رفاه افزایش می‌یابد و عدم دست‌یافتن به یک نیاز رانمی‌توان با «ارائه بیش از حد» نیاز دیگری جبران کرد.

با توجه به این که محقق از چه زاویه‌ای مقوله نیاز را مطالعه می‌کند، مدل‌های پیشنهاد شده نیز ممکن است دیدگاه‌های متفاوتی در مورد رابطه بین نیازها ارائه کنند و در مورد اینکه آیا از یک سلسله‌مراتب دقیق پیروی می‌کنند یا خیر، بحث کنند. با وجود نقاط قوت هرم مزلو، نقد این مدل، زمینه‌ساز ارائه نظام غیرسلسله‌مراتبی نیازها بود. مکس نیف^{۱۶} (۱۹۹۲) معتقد است به جز امرار معاش (برای محافظت از زندگی)، «هیچ سلسله‌مراتبی در سیستم وجود ندارد. در مقابل، همزمانی‌ها، مکمل‌ها و مبادلات از ویژگی‌های فرآیند ارضای نیازها هستند» (Cardoso et al, 2022, 2645). به کارگیری این منطق در طراحی از آن جهت حائز اهمیت است که مدل‌های سلسله‌مراتبی فرض می‌کنند که همیشه باید ابتدا نیازهای پایین‌تر برآورده شوند در غیر این صورت، دستیابی به سطوح بالاتر امکان‌پذیر نخواهد بود که این منطق، مدل‌های رشد اقتصادی از هر نوع، از جمله مدل‌های مبتنی بر سیاست‌های ناعادلانه و ناپایدار را مشروعیت می‌بخشد (Van Gameren, 2013).

مدل سلسله‌مراتبی یکی از شناخته‌شده‌ترین مدل‌های تعریف نیاز برای طراحان است. اما افزون بر این مدل، ساختارهای دیگری نیز برای بیان ارتباط بین مؤلفه‌های نیاز در حوزه‌های متفاوتی چون روانشناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و مدیریت رفتار سازمانی معرفی شدند. از آن جمله مدل مجموعه نیازهای مستقل است که در این نظریه‌ها، نیازهای بنادین انسان هیچ ارتباطی باهم ندارند. برای مثال نظریه خودتعیین‌گری که توسط دسی و رایان^{۱۷} (۱۹۸۵) ارائه شد از این دسته است که در آن سه نیاز اساسی استقلال، شایستگی و ارتباط برای انسان مطرح می‌شود اما، برای ارتباط‌دهی بین آن‌ها ساختاری پیشنهاد نشده است. مدل دیگر، ساختار نیاز بنادین ریشه‌ای است که در آن یک نیاز، به عنوان مهم‌ترین نیاز معرفی و شناسایی می‌شود و سایر نیازها مشتق از نیاز ریشه‌ای یا وابسته به آن هستند. برای مثال در تئوری مدیریت وحشت که توسط گرینبرگ^{۱۸} و همکارانش (۱۹۸۶) ارائه شده، نیاز «حفظ بقاء» پایه‌گذار سایر نیازهاست. گروه بعدی، نظریه‌هایی هستند که در قالب مدل نیازهای مرتبط دسته‌بندی شده‌اند. در این نوع مدل، ارضای یک نیاز ممکن است با برآورده شدن نیاز دیگری پیوند بخورد. برای مثال در نظریه شناختی-تجربه‌ای خود که در سال ۱۹۷۳ توسط اپستاین^{۱۹} مطرح شد ارتباط بین نیازهای چهارگانه پیشنهاد شده در این نظریه، تحت یک سیستم توازن در سطح پردازش اطلاعات عقلی و تجربه‌ای عمل می‌کنند و رفتار فرد را در یک محدوده انطباقی نگه می‌دارند. اکثر نظریه‌های نیازهای بنادین انسان از ساختار مجموعه نیازهای مستقل پیروی می‌کنند که سه نیاز لذت‌جویی، حفظ بقا و تعلق وجه اشتراک سه نظریه بوده است (سهرابی و همکاران، ۱۴۰۰، ۹۹۳).

لازم است طراحان در هنگام مطالعه نیاز به عنوان سرمنشاء لذت، به صورت کلاسیک خود را محدود به یک تعریف از آن و یا یک مدل خاص نکرده و از دیدگاه‌های متفاوت پیچیدگی این امر را درک کنند. بر مبنای شناخت کلی که از انگیزه و نیاز به دست آمد امکان شناخت لذت و تجربه آن در هنگام کنش محصول فراهم می‌گردد.

۳. تجربه لذت و کنش محصول

با توجه به نظریات مختلف که به منظور درک نیاز و منشاء بروز آن از سوی متفکران علوم مختلف ارائه شده است و مدل‌ها و دسته‌بندی‌هایی که برای تبیین این درک و تعاریف معرفی شده‌اند، شاید بتوان شناخت منشاء نیازها و رفع آن‌ها را عامل اصلی انواع لذت دانست که با برآورده شدن نیاز، لذت حاصل می‌شود. به عنوان مثال در سطح لذت‌های فیزیولوژیک، رفع نیاز به غذا، لذت سیری را برای فرد حاصل می‌کند.

به همین سیاق، علاوه بر لذت‌های فیزیولوژیک، در محصولات ویژگی‌های بسیاری وجود دارد که مصرف‌کنندگان و استفاده‌کنندگان آن محصول را از نظر روان‌شناختی لذت‌بخش می‌دانند، از جمله - اما نه محدود به - فکر، مراقبت یا سبکی که در یک محصول اعمال می‌شود و حتی آن چیزی که جوهره اصلی یک محصول با توجه به خلوص و اصالت آن درک می‌شود (Alba & Williams, 2012, 4).

یک عامل تعیین‌کننده جذاب اما عجیب برای لذت طولانی‌مدت، ماهیت خود مصرف است. این موضوع، بحث داشتن در مقابل انجام دادن را در نحوه درک لذت، هنگام تجربه عملکردی یک محصول مطرح می‌کند. افراد شادی بیشتری را از مصرف دارایی‌ها یا تجربیات به دست می‌آورند. ون بوون و گیلوویچ^{۲۰} (۲۰۰۳) معتقدند که تجربه، لذت بیشتری را به ارمغان می‌آورد، علی‌رغم این واقعیت که دارایی‌ها در زندگی افراد ماندگارند و تجربیات موقتی هستند. یکی از چندین استدلال به نفع این ادعا این مفهوم را منتقل می‌کند که دارایی مادی، ثابت است و لذت حاصل از آن در زمان کمتری منطبق می‌شود. در مقابل، تجربه‌ها ناملموس هستند و صرفاً پس از تکمیل در ذهن مصرف‌کننده وجود دارند و آهسته‌تر از تجربه مادی، منطبق شده و در ذهن می‌نشینند. علاوه بر این، تجربیات مثبت گذشته ممکن است از طریق قطب‌ساز مبتنی بر تفصیل، بار معنایی مثبت‌تری بیابند. همچنین ممکن است عوامل تحریک‌کننده، با گذشت زمان به حداقل رسیده یا فراموش شوند. تجارب بیشتر اجتماعی هستند و ما با دیگران در مورد آن بحث می‌کنیم. اجتماعی بودن و صحبت کردن در مورد تجربه، می‌تواند لذت‌بردن از تجربیات مثبت را افزایش دهد. در حالی که افرادی که خریدهای مادی (متریال) را انجام می‌دهند و در مورد آن‌ها بحث می‌کنند ممکن است توسط دیگران مورد قضاوت منفی قرار بگیرند. در حالی که، خریدهای تجربی نسبتاً کمتر مورد مقایسه قرار می‌گیرند. برای مثال، مقایسه ویژگی‌های یک خودرو با ویژگی‌های دیگری آسان‌تر از مقایسه زیبایی یک ساحل با زیبایی ساحل دیگر است (Ibid., 5). در مورد مقایسه دو خودرو، مقایسه‌کننده با تکیه بر استدلال عقلی قضاوت منطقی انجام می‌دهد در حالی که در مقایسه زیبایی دو منظره، ما بیشتر بر حس و حال خود تمرکز می‌کنیم و شنونده دایره قضاوت محدودتری به دلیل وسعت تجارب حسی افراد مختلف خواهد داشت. چرا که هر فرد از منظر تجربه و دریافت حسی خود به این اشتراک تجربه ممکن است بنگرد.

بلوم^{۲۱} (۲۰۱۰) این ایده را مطرح کرد که لذتی که انسان به دلیل یک رویداد لذت‌جویانه حس می‌کند تا حدی به واسطه معنای ارتباط‌دهنده آن‌هاست و استدلال می‌کند که چیزها یک زمینه اساسی دارند. واقعیت یا طبیعت واقعی که نمی‌توان آن را به طور مستقیم مشاهده کرد و این ماهیت پنهان است که در دریافت لذت واقعاً اهمیت دارد. علاوه بر این، لذت حاصل از بسیاری چیزها و فعالیت‌ها تا حدی بر اساس ماهیتی

می‌دهد. یا وظایف اصلی خود را انجام نمی‌دهد یا دیگر مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. در این مرحله دور ریخته می‌شود، برای جمع‌آوری رها می‌شود، فروخته می‌شود، دوباره استفاده می‌شود، بازیافت می‌شود یا با مدل جدیدتری از همان محصول جایگزین می‌شود (Ibid., 88).

در تحقیقات مختلف از زاویه‌های متفاوتی دوره کاربری محصول مورد توجه محققان بوده است. از جمله، مباحث مربوط به طراحی پایدار، اقتصاد چرخه‌ای و افزایش لذت ناشی از تعامل کاربر با محصول در زمان تجربه عملکردی محصول. آنچه در پژوهش حاضر حائز اهمیت است نگرستن از دریچه زمان اصیل به لذت حاصل از کنش محصول است. اینکه یک محصول در طول دوره عمر خود چه مراحل را از نظر رابطه با کاربر (احساسی و فیزیکی) با محصول طی می‌کند و کدام دوره، زمان اصیل این تعامل را دربرمی‌گیرد. برای درک این موضوع، برخی نمونه‌های موفق که شاید بتوان ادعا کرد از گزند گذشت زمان بر لذت تجربه عملکردی‌شان مصون مانده اند بررسی می‌شوند. این کاوش با تمرکز بر نوع‌شناسی نیازها و مطابقت با دوره‌های زمانی کنش محصول صورت می‌گیرد.

بررسی نمونه‌های موردی از محصولات در گذر زمان

بر مبنای مدل چرخه عمر استفاده از محصول (تصویر ۳)، می‌توان چنین نتیجه گرفت که نوع تعامل کاربر با محصول در دوره‌های مختلف (زمان‌های مختلف) متغیر است. بیشترین درگیری کاربر با محصول در زمان استفاده روی می‌دهد که بر اثر این تعامل طولانی، احساسات و نظرات کلی در مورد محصول شکل می‌گیرد. زیرا تجربه بر اساس خاطرات و اپیزودهایی است که تا حد زیادی بر اساس مدت استفاده از محصولات شکل می‌گیرد (Ibid., 98). بر این اساس، به منظور درک رابطه بین زمان و تجربه عملکردی محصول، دوره‌های مختلف عمر محصول ایکونیک و نوع تعامل کاربر با محصول در برش‌های زمانی مختلف بررسی می‌شوند. این بررسی بر مبنای نوع‌شناسی نیاز انطباق داده می‌شود تا بتوان فهمید که زمان اصیل ارتباط کاربر و محصول در چه مقطعی بوده و لذت کنش محصول نه بر اساس زمان هندسی، بلکه بر پایه زمان اصیل در چه برشی رخ داده و این موضوع چه تأثیری بر نشانه‌شدن محصول داشته است.

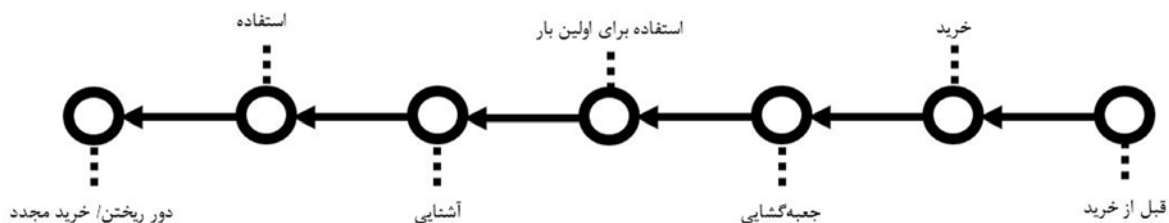
نمونه موردی ۱: صندلی واسیلی

صندلی طراحی شده توسط مارسل بروئر فراتر از طراحی‌های دهه ۳۰ م. است (تصویر ۴). در آن زمان، مبلمان‌های دیگر چنین فرم یا طرح شفافی را نداشتند. طرح‌ها خیلی حجیم و سنگین بود. به دلیل طراحی منحصر به فرد این صندلی، تعداد کمی از مردم زیبایی آینده‌نگرانه آن را درک می‌کردند و به همین دلیل این صندلی از نظر تجاری موفق نبود. پس از جنگ جهانی دوم، صندلی واسیلی در دهه ۶۰ م. بازتولید شد. اما این

است که ما از آن درک می‌کنیم. زیربنای علایق، اشتها و امیال ماست. او همچنین پدیده ذات‌گرایی را جهانی می‌داند و پیشنهاد می‌کند که لذتی که فرد از هر محرک خاصی به دست می‌آورد به نحوه تفسیر جوهر آن بستگی دارد. پس چنانچه جوهر محصول یا رویدادی را تغییر دهیم، می‌تواند به تجربه تغییر یافته منجر شود. به همین دلیل ممکن است تجربه عملکردی محصولی از یک برند سرشناس، لذت‌بخش‌تر از نمونه مشابه آن باشد (Ibid., 5).

عامل دیگری که بر تجربه عملکردی محصول و درک لذت اثرگذار است تغییرات الگوهای تجربه کاربر در طول چرخه عمر استفاده محصول است. تجربه کاربر، نتیجه تعامل پیچیده کاربر، محصول و زمینه کاربری است و در طول زمان تغییر می‌کند. این تغییرات ممکن است به دلایلی چون انتظارات کاربر از محصول یا توصیه‌هایی است که در رابطه با محصول از نظر ویژگی آن دریافت کرده است (به عنوان مثال فرم محصول، نام تجاری، نوع یا عملکرد آن) روی دهد (Yoon et al., 2020, 95). یوون^{۳۲} و همکارانش (۲۰۲۰) برای شناسایی زمان و چگونگی تأثیر عوامل جمعیت‌شناختی بر تجربه مثبت کاربر در مراحل مختلف استفاده از محصول، مدل‌های دازارولا^{۳۳} و همکاران (۲۰۱۲) و کتولا^{۳۴} (۲۰۰۵) را به عنوان چارچوبی برای پژوهش خود اتخاذ کردند (تصویر ۳). مدل، چرخه عمر مصرف محصول را به ترتیب زمانی از قبل از خرید تا دور انداختن یا خرید مجدد توصیف می‌کنند. مدل مرجع، شامل هفت مرحله استفاده از محصول است: قبل از خرید، خرید، جعبه‌گشایی، استفاده برای اولین بار، آشنایی، استفاده و دور ریختن/خرید مجدد.

کاربر در مرحله قبل از خرید از وجود محصول آگاه شده و افکار مربوط به محصول ایجاد می‌شود. این فاز معمولاً با اکتشاف محصول همراه بوده و انتظارات در مورد تجربه استفاده از یک محصول یا ویژگی‌ها و مزایای آن ایجاد می‌شود. در فاز خرید، کاربر محصول را در یک نقطه فروش خریداری می‌کند و تصمیم خرید او بر اساس تمام تجربیات و مزایای به دست آمده است. در مرحله بعد، بسته‌بندی محصول باز می‌شود که این یک لحظه پیش‌بینی برای کاربر است که برای اولین بار مراسم استفاده از محصول را انجام می‌دهد. اولین بار استفاده، رویدادی کلیدی در تجربه کاربر است که در طی آن ویژگی‌های محصول، نصب، آماده‌سازی، مونتاژ و اولین استفاده فعال می‌شود. در فاز آشنایی، کاربر با عملکرد محصول آشنا شده و تجربه عملکردی محصول را درک خواهد کرد. در این مرحله کنش محصول و تعامل با کاربر اتفاق می‌افتد. در مرحله استفاده است که کاربر به طور کامل محصول را در مدت زمان طولانی تجربه می‌کند. نظرات کلی در مورد محصول در این مرحله شکل می‌گیرد. فاز آخر، دور ریختن/خرید مجدد است که جدایی نهایی و فیزیکی بین کاربر و محصول رخ

بار، دوران مناسب و عالی برای درخشش صندلی واسیلی بود.

تصویر ۴. صندلی واسیلی با طراحی مارسل بروئر. مأخذ: (URL 1)

در توضیح این اثر در سایت موزه متروپولیتن^{۲۵} (۲۰۲۴)، از بروئر نقل شده که در مصاحبه‌ای چنین گفت: «فکر می‌کردم که این طرح، از بین

تمام کارهاییم بیشترین انتقاد را به همراه خواهد داشت، اما برعکس آنچه انتظار داشتم محقق شد.» او در زمانی که در باهوس^{۲۶} بود، آزمایش با فولاد لوله‌ای خمیده را آغاز کرد. در آن زمان نسبتاً آرمان‌گرا بود که اولین دوچرخه‌اش را خرید. از نظر او دوچرخه یک محصول عالی بود چرا که با گذشت بیست-سی سال، تغییری نکرده است. این به نوعی در ذهن طراح باقی ماند و آزمایشات خود را روی خم کردن لوله‌های فلزی آغاز کرد. در این آزمایش‌ها، بروئر بسیار درگیر شفافیت فرم بود. این محصول در حال حاضر تولید می‌شود و به فروش می‌رسد. سیر زمانی این محصول و انطباق زمان با نوع کنش و منشاء نیاز را می‌توان مانند (تصویر ۵) نمایش داد.

نمونه موردی ۲: فولکس واگن بیتل

تصویر ۵. سفر زمانی صندلی واسیلی و تطابق تفکر حاکم بر جامعه، نوع کنش و نوع لذت و مرتبه نیاز.

خود را بر روی آن منعکس می‌کردند. در طراحی این محصول، خطوط منحنی صاف فولکس واگن به شدت تحت تأثیر ساده‌سازی عملکردی ماشین‌ها و قطارها در دهه ۱۹۳۰ م. بود. انحناهای گرد فولکس واگن، به طرز مطمئنی ارگانیک بود، نه مکانیکی و تهدیدآمیز. بنابراین باعث فراموشی شرایط غیرانسانی شد که در نهایت تحت آن تولید می‌شد.

این گونه بود که فولکس واگن برای سرمایه‌گذاری با هر معنایی مناسب بود. در ابتدا، هیتلر معتقد بود که این خودرو می‌تواند با دادن آزادی حرکت به توده‌ها (که قبلاً متعلق و محدود به ثروتمندان بود) بر تضاد طبقاتی غلبه کند. پس از جنگ و رهایی از ننگ نازی‌ها، به نمادی از «معجزه اقتصادی» جمهوری فدرال جدید تبدیل شد (Gartman, 2014, 319).

زمانی که فولکس واگن در اوایل دهه ۱۹۵۰ م. وارد بازار ایالات متحده شد، بازار تحت تسلط هیولاهای تقویت شده و بارگذاری شده‌ای بود که از نظر آمریکایی‌ها یکنواخت بودند. زمانی که فولکس واگن بیتل به این بازار معرفی شد، برجسته شد و به آمریکایی‌ها اجازه داد تا ارزش‌های عملی و فردیت خود را دوباره مطرح کنند. دلیل جذابیت فولکس واگن در ایالات متحده، متفاوت بودن آن بود. خودروهای آمریکایی برای بسیاری به نمادی از غرور شرکتی، تخریب محیط زیست و یک فرهنگ پوچ تبدیل شدند. در حالی که بیتل، خودرویی سرگرم‌کننده، دوست‌داشتنی و کنجکاو بود که در جامعه‌ای مادی‌گرا و سرشار از وعده‌های دروغین، راننده را با یک محصول معقول و با کیفیت روبه‌رو می‌کرد. در نتیجه، فولکس واگن

ایده آدولف هیتلر در مورد خودرو ملی آلمان، خودرویی مقرون به صرفه بود که بتواند یک خانواده پنج نفری را در خود جای دهد و عموم مردم توانایی خرید آن را داشته باشند. او زمانی که به تازگی به مقام پیشوایی آلمان رسید این ایده را با فردیناند پورشه در میان گذاشت. در سال ۱۹۳۶ اولین طرح نهایی این اتومبیل تولید شد (تصویر ۶).

تصویر ۶. خودرو تولید شده در آلمان. مأخذ: (URL 2)

اگرچه این خودرو به عنوان بیانی از ایده نژادپرستانه نازی هیتلر آغاز شد، اما توانست به سرعت این معنای آلوده را از تارک خود بزاید و به خودرویی تبدیل شد که گروه‌های فرهنگی مختلف، نیازها و خواسته‌های

اواسط دهه ۱۹۸۰ م، جامعه شناسان علم و فناوری، ترور پیچ و ویبی بیکر^{۲۷}، شیوه دیگری از فهم راه به نام ساخت اجتماعی فناوری^{۲۸} (SCOT) پیشنهاد کردند. نظریه آن‌ها مبتنی بر درک شبه تکاملی از توسعه فناوری است به گونه‌ای که «طراحی فناوری یک فرایند باز است که می‌تواند نتایج متفاوتی را بسته به شرایط اجتماعی توسعه ایجاد کند. (SCOT) برگرفته از جامعه‌شناسی علم پیشنهاد می‌کند که ظهور یک فناوری جدید ابتدا با دوره‌ای از انعطاف‌پذیری تفسیری مواجه می‌شود که طی آن گروه‌های اجتماعی مرتبط^{۲۹} (RSGs) درباره معنای اجتماعی و فرهنگی موضوع فن‌آوری مذاکره می‌کنند. در این مذاکره، طراحی این فناوری تا زمانی که هرگونه تعارض احتمالی در معنای آن برای رضایت همه گروه‌ها حل شود، به تکامل خود ادامه می‌دهد. تفکیک معانی منجر به بسته شدن و تثبیت شکل و عملکرد شیء می‌شود (Kristensen, 2014, 2).

موفقیت واکن به عنوان اولین دستگاه صوتی قابل حمل تجاری، ریشه در روشی داشت که در آن تجربیات روزمره کاربران خود، به‌ویژه تجربه آن‌ها از فضای اجتماعی را به‌طور اساسی تغییر داد. واکن هم نماینده و هم سازنده گفتمان‌های مرکزی دهه ۱۹۸۰ م. - خودمختاری و تحرک بود. استقلال و تحرکی که واکن در شکل و عملکرد خود وعده داده بود.

۲۰۱۰

۱۹۷۰-۸۰

۱۹۵۰

۱۹۳۶

تصویر ۷. سفر زمانی فولکس واگن بیتل و تطابق تفکر حاکم بر جامعه، نوع کنش و نوع لذت و مرتبه نیاز.

تصویر ۸. تبلیغات واکن سونی که نوید انقلابی در تجربه شنیدن موسیقی را می‌داد. مأخذ: (URL 3)

ارزش برند خاص خود است. (تصویر ۹)، رابطه این محصول با زمان در تعریف غیرهندسی آن را نمایش می‌دهد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش زمان و رابطه آن با درک لذت ناشی از کنش محصول از دید فلسفه برگسون و هایدگر بررسی شد. این دو فیلسوف، برداشت‌های خود از زمان را با روانشناسی پیوند دادند. برگسون آن را در حیطه یادآوری بررسی نمود و هایدگر زمانمندی را در انطباق با دغدغه دازاین دارای معنا می‌دانست. هنگام تعمق در مورد این سؤال که چه زمانی در هنگام تجربه کنش محصول - طبق تعریف برگسون و هایدگر، زمان اصیل است و کاربر به جوهره وجودی خود نزدیک می‌شود ممکن است به نتایجی منجر شود که محصول را از گزند گذر زمان از دید علمی مصون نگه دارد و آن، پیوند کنش محصول با زمان اصیل است. برخی از این محصولات به نشانگانی در دنیای طراحی تبدیل شده‌اند که در گذر سال‌ها ارتباط معنادار و متفاوتی را با کاربر ایجاد نمودند. در (جدول ۱)، زمان (دوره استفاده از محصول)، نوع نیاز، کنش محصول و حالات متفاوت لذت ناشی از کنش محصول برای کاربر واکاوی شده است تا درک شود که در هر مورد کدام زمان، زمان اصیل بوده است.

با آن‌که دارایی‌ها در زندگی افراد ماندگاری بیشتری نسبت به تجربه‌ها دارند اما، لذت درک شده از طریق تجربه معنادارتر است (Alba & Wil-

را می‌توان در نمایش آن در تصاویر تبلیغاتی متعددی نیز مشاهده کرد که افراد جوان شیک‌پوش (معمولاً زنان، معمولاً سفیدپوست، معمولاً بلوند) را در حال استفاده از واکمن‌های خود در حین دوچرخه‌سواری، روی اسکیت‌ها یا در حال دویدن نشان می‌دهد (تصویر ۸) (Ibid., 3).

نظریه‌پردازان فرهنگی چنین استدلال می‌کنند که ظهور این فناوری خودشیفته و درگیرکننده، در طول دهه ۱۹۸۰ م. تصادفی نیست. تولد محافظه‌کاری نتولیرال که توسط ریگانومیکس (سیاست‌های اقتصادی رونالد ریگان، رئیس‌جمهور سابق آمریکا) در ایالات متحده و تاچریسم در بریتانیا تجسم یافت با ظهور واکمن به عنوان یکی از غالب‌ترین فناوری‌های مصرف‌انبوه که به کاربران توانایی ایجاد زیستگاه‌های فردی و خصوصی را می‌داد، همپوشانی داشت. فضای سیاسی که به فرد نسبت به دولت برتری می‌داد و جنبه خصوصی نسبت به عمومی و شرکت‌ها بر جامعه امتیاز داشتند. در این چشم‌انداز سیاسی، جامعه‌شناسان واکمن را به دلیل «گرایش‌های اجتماعی، آتمیزه‌کننده و فردی‌کننده»، «کالای مصرفی نهایی» می‌دانستند (Kristensen, 2014, p. 3). اگرچه این دستگاه‌ها اکنون به عنوان «فناوری‌های مرده» طبقه‌بندی می‌شوند که توسط ماشین‌های پیشرفته‌تر از نظر فناوری جایگزین شده‌اند، نام «Walkman» همچنان به عنوان فناوری‌های رسانه‌های قابل حمل معاصر سونی، از جمله گوشی‌های هوشمند و پخش‌کننده‌های موسیقی دیجیتال، دارای

تصویر ۹. دگرگونی نوع کارکرد و کنش واکمن سونی در بازه زمانی یک دهه.

جدول ۱. بررسی سه محصول نشانه‌ای (آیکونیک) و ارتباط لذت و درک کنش محصول در آن‌ها.

دوره زمان	نوع نیاز	نوع کارکرد	لذت
۱۹۲۵	خودشکوفایی / فیزیولوژیک	کنشی / نشانه‌ای	تجربه جدید / خلاقیت / داشتن
۱۹۶۰	فیزیولوژیک	کنشی	تجربه جدید / داشتن
۲۰۲۳	عزت نفس / خودشکوفایی	نشانه‌ای	داشتن / نوستالژی
۱۹۳۶	خودشکوفایی / عزت نفس / امنیت	کنشی / نشانه‌ای	تجربه جدید / خلاقیت / داشتن
۱۹۵۰	امنیت	کنشی	داشتن
۱۹۷۰ - ۱۹۸۰	خودشکوفایی	کنشی / نشانه‌ای	تجربه جدید / داشتن
۲۰۱۰	عزت نفس / خودشکوفایی	نشانه‌ای	داشتن / نوستالژی
۱۹۶۸	خودشکوفایی / عزت نفس	کنشی / نشانه‌ای	تجربه جدید / خلاقیت / داشتن
۱۹۷۹	خودشکوفایی / نیازهای اجتماعی	کنشی / نشانه‌ای	تجربه جدید / داشتن
۱۹۸۱ تا کنون	خودشکوفایی	نشانه‌ای	داشتن / نوستالژی

تا تجربه لذت بخش تر از داشتن درک گردد. این مورد، یافته دیگر پژوهش حاضر را حمایت می کند که در محصولات بررسی شده در دوره های پس از استفاده از محصول، تجربه کنش لذت بخش آن در ذهن کاربر ماندگارتر از کنش صرف محصول بوده و به همین دلیل در دوره های بعدی، کنش محصول از عملکردی به نشانه ای تغییر یافته و داشتن محصول علاوه بر کارکرد، تأمین کننده لذت داشتن برای یادآوری تجربه ای لذت بخش از گذشته بوده است.

آنچه که در محصولات بررسی شده دارای اهمیت است نحوه تفسیر محصول از سوی کاربران در زمان های مختلف است که می تواند نماینده روحیات خاص کاربر خود باشد؛ از اعلام عصیان بر علیه چهارچوب های زمان تا نمایش گرایش های اجتماعی. این مورد با آنچه که بلوم (۲۰۱۰) (به نقل از آلبا و ویلیامز، ۲۰۱۲)، به عنوان زمینه اساسی چیزها معرفی نمود مطابقت دارد. طبیعت غیرقابل مشاهده محصول که لذت ادراک شده از آن به نحوه تفسیر این جوهره بستگی دارد. این جوهره یا زمینه اساسی در طول زمان با تغییر الگوی تجربه مواجه می شود که چنانچه تفکر طراحی مناسبی طرح را حمایت کند کاربر، لذت حاصل از کنش محصول را متناسب با تغییرات الگوی تجربه درک خواهد کرد. این یافته نتیجه مطالعه یوون و همکارانش (۲۰۲۰) را تأیید می کند که تغییرات الگوی تجربه کاربر در طول چرخه عمر استفاده محصول، بر درک لذت حاصل از کنش اثرگذار است.

نتیجه

ورای مسائل اقتصادی که طراحان محصول با آن ها سروکار دارند چالش مهم تری پیش روی طراح در هنگام طراحی است و آن پایداری محصول است. علاوه بر تصمیم مخاطب در انتخاب محصول، دغدغه امروز و آینده طراحان شاید این باشد که چه چیزی سبب ماندگاری طرح، فراتر از چرخه عمر پیش بینی شده محصول می شود. این سؤال پیش درآمدی بر سؤالی ریشه ای تر است که آیا لذت حاصل از تجربه عملکردی (کنش) محصول در زمان های مختلف می تواند حامل معنای متفاوتی برای کاربر باشد. این پژوهش در پی یافتن پاسخی به سؤال مذکور انجام شد. درک این که استمرار لذت حاصل از تجربه عملکردی محصول بر ماندگاری آن و تکرار چرخه عمر محصول اثرگذار است در مطالعات بسیاری بررسی شده است. اما محدود کردن استمرار لذت در قالب زمان با تعریف هندسی، نادیده گرفتن بخش بزرگی از کوه یخ وجود انسان است. این در حالی است که برگسون و هایدگر و بیشتر متفکران پس از آن ها، ساختار وجودی انسان را کانون زمان می دانند. از این منظر، زمان تعامل انسان با شیء علاوه بر بُعد قابل اندازه گیری آن دارای بُعدی درونی تر است که بر حالات گوناگون آگاهی و ضرباهنگ متفاوت این حالات تأکید می کند و محصول را از حالت شیء صرف به نشانه هایی از خاطرات گذشته مبدل نموده که در اثر توجه مخاطب، معنایی دیگر یافته و تاریخ وار می شود. محصولات اندکی چون نمونه های بررسی شده در این مطالعه، از گزند گذشت روزگار و نخ نما شدن تجربه لذت در امان مانده اند. شاید دلیل آن، سرعت به روز شدن تکنولوژی و ولع انسان عصر حاضر به مصرف است. با این وجود، همین محصولات شاخص در زمان های مختلف بار معنایی خاصی را از سوی کاربر دریافت کرده و ممکن است در تجربه لذت در بُعد زمان اصیل، محصولی باشد که *دازاین* را فارغ از آن چه که دیگران قضاوت می کنند به وجود اصیل خودش

(Liams, 2012, 5). این واقعیت، معناداری زمان را در محصولات بررسی شده در (جدول ۱) به خوبی توضیح می دهد. در چرخه عمر استفاده از محصول، دوره زمانی که کاربر تجربه عملکردی محصول را سپری می کند طولانی ترین بازه زمان (از دید فیزیکی) تعامل کاربر و محصول است. اگر طراحی محصول صرفاً بر مبنای رفع نیازهای کف هرم مزلو یا جهت عملکرد خاص و فاقد داستانی معنادار باشد پس از سپری کردن دوره استفاده، لذت حاصل از کنش کاهش یافته و به انتهای چرخه (بازیافت یا دور ریختن) می رسد. اما اگر طراح در طراحی محصول، لذت تجربه را بر لذت داشتن مقدم بدارد، چرخه عمر از حالت خطی به دورانی تغییر شکل داده و لذت از داشتن برای فکر نوبه لذت داشتن برای یادآوری (نوستالژی) تبدیل می شود.

بحث

تداوم احساس لذت و یافتن راهکارهایی برای آن، علاوه بر آن که برای محققان در تخصص های مختلف، موضوع جالب توجهی محسوب می شود برای طراحان دارای اهمیتی دوچندان است. این تداوم با مفهوم زمان پیوند دارد. هدف از انجام این مطالعه، واکاوی اثر زمان بر تجربه لذت است که انسان در تعامل با محصول و کنش آن درک می کند. فهم اینکه چگونه کنش برخی از محصولات علی رغم گذر سال ها همچنان از آسیب زمان محفوظ می ماند و این که کدام زمان از تعامل ما با محصول، زمان اصیل است. در واقع پرسش محرک انجام این پژوهش این بود که آیا لذت ناشی از تجربه عملکردی (کنش) محصول در زمان های مختلف می تواند حامل معنای متفاوتی برای کاربر باشد یا خیر. در بررسی آرای برگسون و هایدگر در خصوص زمان اصیل و انطباق آن با چرخه عمر استفاده از محصول در سه نمونه مطالعه شده، این نتیجه حاصل شد که تجربه زمان در این محصولات به دلایلی (که در ادامه بدان اشاره خواهد شد) از تعریف هندسی متمایز گشته و تجربه ای از جنسی عمیق تر و ماندگارتر برای کاربران خود فراهم کرده اند. شاید همان گونه که هایدگر اظهار داشت این محصولات فراتر از زمان هندسی، در مفهوم زمانمندی و در انطباق با دغدغه دازاین معنا یافتند. یافته های پژوهش با نتایج مطالعه موسوی حجازی (۱۳۸۲) نیز منطبق است که با گذشت زمان، به دلیل شکل گیری ارتباط عاطفی بین شیء مورد استفاده و انسان، شیء از حالت ابزار صرف خارج شده و در اثر توجه انسان و مبدل شدن نشانه هایی از خاطرات گذشته او، معنایی دیگر یافته و تاریخ وار می شوند.

در مطابقت اثر زمان و تغییر نوع نیاز و انگیزه به کارگیری محصولات، نظریه انگیزشی مزلو یافته های مطالعه حاضر را پشتیبانی می کند که انسان از نیازهای کمبود (اساسی) به سمت نیازهای رشد (بودن) حرکت می کند. یکی از دلایل لذت بخش بودن تجربه کنش محصول در نمونه های بررسی شده، فراتر از لذت حاصل از رفع نیازهای ناشی از کمبود، تفکر حاکم بر طراحی آن محصول است. این یافته با آنچه که آلبا و ویلیامز (۲۰۱۲) در پژوهش خود به عنوان جوهره اصلی محصول معرفی کردند هم سو است که آن را یکی از دلایل روان شناختی لذت بخش بودن کاربرد محصول دانستند. همچنین آن ها اشاره کردند که تجربه، لذت بیشتری به همراه دارد. چرا که تجربه ها ناملموسند و به دلیل تکمیل تدریجی در ذهن مصرف کننده، آهسته تر از تجربه مادی در ذهن می نشینند. علاوه بر آن، کمتر از سوی دیگران قابل قضاوتند که این ویژگی ها سبب می شوند

محصول، شیء را نزد کاربر تاریخ‌وار ساخته و آن را فراتر از زمان هندسی تعریف می‌نماید.

اندکی نزدیک کند. این درک درونی، سبب تغییر الگوی بکارگیری محصول از صرف داشتن به لذت انجام‌دادن و تجربه ماهیت درونی شیء می‌شود. توجه طراح به جوهره اصلی طرح و خلق تجربه‌ای لذت بخش برای کنش

needs theory of motivation: From "Humanistic" psychology to integral humanism. *Journal of Business Ethics*, 148(4), 741-763. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2970-0>.

Alba, J. W., & Williams, E. F. (2012). Pleasure principles: A review of research on hedonic consumption. *Journal of Consumer Psychology*, 23(1), 2-18. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jcps.2012.07.003>

Becker, S., Bräscher, A., Bannister, S., Bensafi, M., Calma-Birling, D., Chan, R. C. K & Wang, Y. (2019). The role of hedonics in the human affectome. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 102, 221-241. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.neubio-rev.2019.05.003>

Bergson, H. (1913). *an Introduction to Metaphysics*, trans. T.E. Hulme. London: Macmillan and Co.

Brown, B., & Juhlin, O. (2018). What Is Pleasure? In Mark Blythe & Monk, Andrew (Editors): *Funology 2: From Usability to Enjoyment*. Switzerland. Springer International Publishing AG. Doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-682136>

Cardoso, R., Sobhani, A., & Meijers, E. (2022). The cities we need: Towards an urbanism guided by human needs satisfaction. *Urban Studies*, 59(13), 2638-2659. Doi: <https://doi.org/10.1177/00420980211045571>

Desmet, P.M.A., & Fokkinga, S. (2020). Beyond Maslow's pyramid: Introducing a typology of thirteen fundamental needs for human-centered design. *Multimodal Technologies and Interaction*, 4(3), 1-22. Doi: <https://doi.org/10.3390/mti4030038>

Desmet, P.M.A., Vastenburg, M.H. & Romero, N. (2016). 'Mood measurement with Pick-A-Mood: review of current methods and design of a pictorial self-report scale'. *Design Research*, 14 (3), 241-279. Doi: <https://doi.org/10.1504/JDR.2016.079751>.

Fokkinga, S. F., Desmet, P. M. A., & Hekkert, P. (2020). Impact-centered design: Introducing an integrated framework of the psychological and behavioral effects of design. *International Journal of Design*, 14(3), 97-116.

Gartman, D. (2014). Review of the book *The People's Car: A Global History of the Volkswagen Beetle*, by Bernhard Rieger. *Journal of Design History*, 27(3), 319-320. Doi: <https://doi.org/10.1093/jdh/epu008>

Hassenzahl, M., Eckoldt, K., Diefenbach, S., Laschke, M., Lenz, E., & Kim, J. (2013). Designing moments of meaning and pleasure. Experience design and happiness. *International Journal of Design*, 7(3), 21-31.

Hekkert, PPM. (2006). Design aesthetics: Principles of pleasure in design. *Psychology Science*, 48(2), 157-172.

Kristensen, J.C. (2014). The Sony Walkman (Nobutoshi Kihara, 1978). In: Grace Lees-Maffei, ed. *Iconic Designs: 50 Stories About 50 Things*. London: Bloomsbury Visual Arts, pp. 226-229. ISBN 9780857853523 [Book Section]

پی‌نوشت‌ها

۱. حالت تعادل در بین تمام سیستم‌های بدن که برای بقا و عملکرد صحیح بدن مورد نیاز است.

2. Bergson.	3. Heidegger.
4. Patrick W. Jordan.	5. Paul Hekker.
6. Don Norman.	7. Cohen.
8. Duration.	9. Continuity.
10. Dasein.	11. Temporalität.
12. Abraham Maslow.	13. Charles Darwin.
14. William McDougall.	15. Robert Sessions Woodworth.
16. Max-Neef.	17. Deci, E. L & Ryan, R. M.
18. Greenberg, J., Pyszczynski, T & Solomon, S.	
19. Epstein.	20. Van Boven, L & Gilovich, T.
21. Bloom.	22. Yoon.
23. Dazarola.	24. Ketola.
25. The Metropolitan Museum.	
26. Bauhaus.	
27. Trevor Pinch and Wiebe Bijker.	
28. Social Construction of Technology.	
29. Relevant Social Groups.	

فهرست منابع

- برگسون، هانری (۱۳۵۴)، *زمان و اراده آزاد*، جستاری در داده‌های بی‌واسطه وجدان، ترجمه احمد سعادت. تهران: امیرکبیر.
- برگسون، هانری (۱۳۷۵)، *ماده و یاد*: رهیافتی به رابطه‌ی جسم و روح، ترجمه علی قلی بیانی. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- دلوز، ژیل؛ کولبروک، کلر و باگیو، رونالد (۱۳۹۰)، *ادراک، زمان و سینما*، ترجمه مهرداد پارسا. تهران: نشر خرداد نو.
- رمضانی، علی؛ محمدنژاد، قربانعلی (۱۳۹۲)، پژوهشی در فلسفه هایدگر در باب مفهوم «هستی و زمان» از منظر مابعدالطبیعی و تأویلی، *تاریخ فلسفه*، ۳(۴)، ۸۹-۱۰۴.
- سهرابی، بابک؛ یزدانی، حمیدرضا؛ رجب‌زاده، علی و محبوب، حامد (۱۴۰۰)، *واکاوی نظریه‌های نیازهای روانشناختی بنیادین انسان: یک رویکرد فرآیندی*، ماهنامه علوم روانشناختی، ۲۰(۱۰۳)، ۹۷۹-۹۹۸.
- Doi: <https://doi.org/10.52547/JPS.20.103.979>
- مک‌کواری، جان (۱۳۷۶)، *مارتین هایدگر*، ترجمه محمد سعید حنایی کاشانی. کرج: نشر گروس.
- موسوی حجازی، بهار (۱۳۸۲)، شیء و زمان: مطالعه‌ای در تأثیر زمان بر تولید اشیاء، *کتاب ماه هنر*، شماره‌های ۶۱-۶۲، ۶۰-۶۴.
- نجومیان، امیرعلی؛ حیدری‌مقدم، زینب (۱۳۹۹)، نقد تصور فردگرایانه از زمان‌مندی نزد برگسون و هایدگر از منظر زمان‌مندی اخلاقی در اندیشه لویناس، *دوفصلنامه فلسفی شناخت*، ۱(۸۲)، ۲۱۷-۲۳۱.
- نورمن، دانلد (۱۳۹۸)، *طراحی حسی*، ترجمه معصومه حق‌پرست و جهانبخش سادگی‌راد. تهران: حرفه هنرمند.
- هایدگر، مارتین (۱۳۸۸)، *هستی و زمان*، ترجمه سیاوش جمادی. تهران: ققنوس.

Acevedo, A. (2018). A personalistic appraisal of Maslow's

needs/ (accessed 3 Jan 2023).

Yoon, J., Kim, C., & Kang, R. (2020). Positive user experience over product usage life cycle and the influence of demographic factors. *International Journal of Design*, 14(2), 85-102.

URL1: Retrieved March 22, 2023, from <https://www.aram.co.uk/blog/the-wassily-chair.html/>.

URL2: Retrieved April 04, 2023, from <https://www.theguardian.com/business/2015/sep/23/volkswagen-a-history-of-board-room-clashes-and-controversy>.

URL3: Retrieved March 24, 2023, from <https://playback.fm/blog/sony-walkman-revolutionized-music-tech-world>.

Moccia, L., Mazza, M., Di, Nicola. M., & Janiri, L. (2018) the Experience of Pleasure: A Perspective between Neuroscience and Psychoanalysis. *Front. Hum. Neurosci.* 12:359. Doi: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2018.00359>

Ryan, R M., Bradshaw, E., & Deci, E L. (2019). *A history of human motivation theories in psychology*. The Cambridge Handbook of the Intellectual History of Psychology. Sternberg RJ, Pickren WE. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 391-411.

The Metropolitan Museum of Art. (2024, April 04). *Wassily chair*. <https://www.metmuseum.org/art/collection>.

Van Gameren, V. (2013). Needs. [Glossary entry.] *Environmental Justice*. Available at: [http:// www.envjustice.org/2012/12/](http://www.envjustice.org/2012/12/)

